

تأملات ابزاری

نیم‌نگاهی به «پروژه»ی فکری سید جواد طباطبایی

حسن قاضی‌مرادی

نشر اختران

فهرست

پیش‌گفتار.....	۹
تأملات ابزارى.....	۱۳
عاملان سياسى.....	۱۴
۱- روشنفكران.....	۱۴
۱-۱- روشنفكران پيش از مشروطه (ملكم خان).....	۱۸
۲-۱- جنبش روشنفكرى.....	۴۳
۲- دولت مردان مصلح و رجال اصلاح طلب.....	۶۵
۱-۲- دولت مردان مصلح (ابوالقاسم قائم مقام و اميركبير).....	۶۷
۲-۲- رجال اصلاح طلب (مجدالملك).....	۸۷
۳- روحانيت مترقى.....	۱۰۲
۱-۳- ميرزا محمدحسين نائينى.....	۱۰۶
مؤلفه‌هاى ساختار فكرى.....	۱۲۵
۱- نخبه‌گرابى.....	۱۲۵
۱-۱- روزنامه‌هاى دوره‌ى مشروطه.....	۱۲۷
۲-۱- انجمن‌هاى مشروطه‌خواه.....	۱۳۴
۲- دولت‌گرابى.....	۱۵۲
۱-۲- اندیشه‌ى سياسى ايرانشهرى.....	۱۵۳
۲-۲- دولت مردان مصلح (عباس ميرزا).....	۱۶۳
۳-۲- مخالفت با نهادهائى جامعه‌ى مدنى.....	۱۷۰
سخن آخر.....	۱۸۱
منابع.....	۱۹۷

پیش‌گفتار

هدف از این نوشته، در درجه‌ی نخست، نه نقد آرای سید جواد طباطبایی در این یا آن کتاب او بلکه طرح مباحثه‌ای با مخاطبان آثار اوست با پرتو افکندن بر برخی از موضوعات «پروژه»‌ای که به نظر می‌رسد او با این آثار پیش گرفته است. منظور از «این آثار»، به‌ویژه، دو جلد - در سه مجلد - تاکنون منتشر شده از مجموعه‌ی تأملی درباره‌ی ایران است که محتوای‌شان را «تأملات ابزاری» می‌خوانم، زیرا آن‌ها را پشتوانه‌ی نظری «پروژه»‌اش می‌دانم. این دو جلد شامل جلد نخست، دیباچه‌ای بر نظریه‌ی انحطاط ایران (۱۳۸۰)، و دو بخش جلد دوم مکتب تبریز و مبانی تجدیدخواهی (۱۳۸۵) و نظریه‌ی حکومت قانون در ایران (۱۳۸۶) اند. در عین حال، به ضرورت، داوری‌هایی درباره‌ی تحولات اندیشه‌ی سیاسی ایران از دوران باستان تا دوران معاصر در آثار پیش از انتشار «تأملات» طباطبایی وجود دارند که، آشکارا، در خدمت این «پروژه» اند، اما مشخصاً در این دو جلد از مجموعه‌ی «تأملات» است که می‌توان جلوه‌هایی از «پروژه»‌ی او را یافت.

به جز جلد نخست این مجموعه - که به نظر می‌رسد هم‌چون مقدمه‌ای برای کل مجموعه‌ی «تأملات» شامل بررسی سیر زوال عمومی جامعه‌ی ایران از صفویان تا قاجاریان است - دو بخش جلد دوم تبیینی از تحولات اندیشه‌ی سیاسی از جنگ‌های ایران و روسیه در زمان فتح‌علی‌شاه تا استبداد صغیر در زمان محمدعلی‌شاه را دربر می‌گیرد. نقطه‌ی اوج این دوران انقلاب مشروطه است که ویژگی‌های فکر سیاسی در آن، کانون توجه طباطبایی است. در «تأملات» طباطبایی سیر تحولات اندیشه‌ی سیاسی در